

развлечения.

На екзотичната определеност на визираните по-горе представи за етнопортрета на циганите се противопоставя друга определеност, която условно и с изследователска цел ще нарека **ретроверсия**. Това са две групи представи за циганите, които в определени пунктове се пресичат и в този смисъл могат да се квалифицират като сходни и дори сродни в някои отношения. В същото време те имат и различни "гледни точки" при етнопортретуването на циганите, поради което не бива да се идентифицират една с друга. Ако трябва да се прави разлика между тях, то тя може да се очертае най-вече в два плана.

Първо, екзотичната версия идва от предишен, минал информационен фонд и има, така да се каже, интернационален характер, тъй като се среща почти сред всички страни и народи, където има трайно живеещи цигани. Докато ретроверсията, поне в този план и същност, в които аз я разглеждам и осветлявам, има предимно по-съвременни измерения, съответно балканизирани или българизирани, когато се сведат до съответните им балкански или български форми на реализация.

Второ, екзотичната версия отразява по-обща характеристика и определения на циганите, и то дадени предимно в тяхната митологизирана вариация и реализация. Докато ретроверсията се изгражда главно върху трудово-професионалната изявеност на ромите сред другите страни и народи, позната твърде добре в миналите времена както изобщо в света, така и конкретно на Балканите и по-специално в нашата родина.

Като цяло ретроверсията се базира преди всичко на масовото съзнание и отшлифованата масова психика. Поточно, то се основава на широко разпространените представи, които по силата на законите на социално-историческото наследяване съвременните поколения приемат от по-възрастните и миналите поколения. Тук, както се подразбира, става дума за ония представи на предишните поколения, които отразяват равнището и начина на живот на ромите в предишни стадии от развитието на обществото. Взето в конкретно образен план и същност ретроверсията рисува **циганина**